



Innspill til Regjeringens leselyststrategi for voksne

Forleggerforeningen er norske forlags bransjeforening siden 1895. Vi arbeider for å opprettholde og styrke forlagsbransjens kulturelle, rettslige og økonomiske rammevilkår, som er viktige virkemidler for å bevare og utvikle norsk språk og litteratur. Medlemsforlagene representerer rundt 85 prosent av norsk forlagsomsetning. Foreningen samarbeider tett med en rekke norske og internasjonale organisasjoner og institusjoner, og har utvalg for en rekke ulike fagområder. Forleggerforeningen forvalter og utvikler bokgruppene, bransjestatistikk og kollektivt avtaleverk med blant andre bokhandlere, forfattere, illustratører og oversettere.

Oppsummering:

En leselyststrategi for voksne bør foreslå konkrete tiltak for å stimulere flere voksne til lesing.

Forskningsfunn viser sammensatte og ulike årsaker til at voksne leser lite eller ikke leser, derfor må tiltak differensieres bakenforliggende årsaker hos ulike grupper og tilpasses ulike leseferdigheter, ulike behov og ulik lesemotivasjon. Voksne med svake leseferdigheter trenger andre tiltak enn voksne som kan lese godt, men leser lite av andre grunner.

Lesing er mye mer enn kulturpolitikk. Leseferdigheter er en forutsetning for ytringsfrihet, sysselsetting og samfunnsdeltagelse. Forleggerforeningen mener en leselyststrategi for voksne ikke bare må bruke virkemidlene i det litterære økosystemet, men også sikre tydelige koblinger mellom virkemidler i skole, arbeidsliv og kultursektor. Når flere arenaer arbeider sammen kan lesetiltak for voksne nå mange flere:

- **Eksisterende virkemidler** under Kulturdepartementet som innkjøpsordninger og forfatterstipend må brukes, styrkes tilpasses og kombineres med konkrete tiltak i andre deler av samfunnet.
- Et konsistent, samlet **kunnskapssystem** som systematisk og regelmessig samler og tilgjengeliggjør forskning og statistikk om lesing og litteratur
- **Arbeidslivets** sterke og brede virkemiddelapparatet for kompetanse, inkludering og sysselsetting må omfattes. Alle arbeidslivets parter og IA-avtalen bør inviteres med, mens statlige virkemidler for arbeidslivet tas særlig i bruk.
- **Sivilsamfunnet** har også stort potensial i å bidra til lesefremmende arbeid gjennom sine organisasjoner og kontaktflater.
- **Samordning av nasjonale tiltak** som holdnings- og lesekampanjer kan kombineres og forsterkes i en nasjonal leseuke med en norsk bokmesse.
- Landsomfattende virkemidler i **biblioteksektoren og i markedet** gjennom bokhandlene bør også brukes som virkemiddel for å øke leselysten blant voksne.

Kulturdepartementet har stilt fire spørsmål til den skriftlige innspillsrunden:

1. Hva er de største utfordringene knyttet til voksnes leselyst i dag?

Mange voksne nedprioriterer lesing pga. tidspress, økt skjermbruk og svekket konsentrasjon. Det viser den nyeste Leserundersøkelsen¹. Lesing fortrenses ofte av et stort digitalt underholdningstilbud, familieforpliktelser og arbeidsliv. De som ikke leser bøker i det hele tatt, peker særlig på manglende lesevaner og konsentrasjonsutfordringer.

¹ Forleggerforeningen og Bokhandlerforeningen (2026)

Samtidig ønsker mange å lese mer. Særlig de som leser lite, men også de som ikke leser noe. Barrierer for å komme i gang og for å opprettholde lesing i hverdagen er derfor viktig. Det bør her skilles mellom de som ikke kan lese godt nok, og de trenger hjelp med å overvinne barrierer for å lese mer.

I et treårig forskningsprosjekt støttet av det tyske utdanningsdepartementet undersøkte **Stiftung Lesen** hva som motiverer voksne med behov for grunnopplæring². Manglende leseferdigheter hos voksne er fortsatt et skambelagt tema, men det er forsket relativt lite på hvordan lese- og skriveferdigheter påvirker utenforskap. Tyskland har over seks millioner voksne som ikke kan lese og forstå mer enn en enkelt setning.

► Et viktig funn i den tyske studien er at svake leseferdigheter har klar sammenheng med motløshet og utenforskap. ► Funnene viser at når voksne skal delta i opplæring i skrive- og regneferdigheter, skjer det etter en lang prosess som starter med bevissthet om behovet for å kunne lese og skrive i hverdagen. ► Motivasjon til å bedre egen kompetanse og det å anse opplæringstilbud som forpliktende er nøkler for å kunne delta regelmessig i opplæringstilbud.

Økende forskjeller

Leserundersøkelsen viser også økende leseforskjeller. Om lag 900 000 voksne står helt utenfor boklesingen. Ikke-lesere er oftere menn, unge voksne, i barnefamilier og med lavere utdanning. Samtidig leser de som allerede leser, mer. Dette gir økende leseforskjeller i befolkningen og er særlig bekymringsfullt fordi voksnes lesevaner og barns møte med litteratur henger tett sammen. Foreldre som ikke leser selv, leser også sjeldnere for barna sine. For å styrke leselyst og leseferdigheter på lang sikt, må vi derfor lykkes med voksne lesere.

PIAAC³ (desember 2024) viser at 530.000 voksne nordmenn har svake leseferdigheter på nivå 0 eller 1. Et funn i undersøkelsen er at økt innvandring i perioden 2014-2024 har redusert leseferdighetene i befolkningen, og at Norge skiller seg negativt ut, ved at økt innvandring, i motsetning til i de fleste landene i undersøkelsen, gir merkbar negativ effekt på gjennomsnittlig ferdighetsskår i lesing. I Norge har altså gapet i leseferdigheter mellom innvandrere og befolkningen uten innvandrere blitt større (OECD, 2024a i SSB om PIAAC, s. 35).

PIRLS: ► Det er sammenheng mellom hjemmeressurser for læring og leseprestasjoner hos barn. Det viser forskningsfunn fra Pirls. Elever i SØS-gruppe 1 (lavest sosioøkonomisk-status) hadde markant større fall i leseprestasjoner enn elever fra de andre gruppene. Her var antall bøker i hjemmet en indikator både elever og foresatte ble spurt om. Samtidig vet vi fra Leser-undersøkelsen at voksne med høy utdanning er overrepresentert i gruppen som leser for sine barn, mens voksne med lav utdanning er overrepresentert i gruppen som ikke leser for sine barn.

Lesevansker blant de mest utsatte:

Forskning fra opplæring i kriminalomsorgen viser at 4 av 10 innsatte i norske fengsler melder om lesevansker.⁴ Blant innsatte under 25 år, melder over halvparten om større eller mindre lese- eller skrivevansker.⁵ Her er det mørketall, det er kjent at innsatte underrapporterer lesevansker (ibid.) Mange innsatte med rett på opplæring deltar ikke i utdanning under straffegjennomføring⁶, her er unge med lærevansker sterkt overrepresentert.⁷

² MOVE – Motivation and Commitment in the Everyday Lives of Adults with Basic Education Needs Ehmig, Simone C.; Leck, Johanna; Heymann, Lukas | <https://doi.org/10.4232/1.14420>

³ OECDs studie av voksnes (16-65) leseferdighet, tallforståelse og problemløsning i IKT-miljø

⁴ «Utdanning før og under soning...» Eikeland m.fl 2022

oppikrim.no/siteassets/dokument/publikasjoner/rapport-1-2022-web.pdf

⁵ Manger, Eikeland m.fl., Bedre skole 3/2017, utdanningsforskning.no/artikler/2017/innsette-i-fengselunder-25-ar-tek-utdanning-men-har-vanskar-med-lesing-skriving-rekning-og-adhd/

⁶ Meld. St. 39 (2020–2021) Kriminalomsorgsmeldingen, regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-39-20202021/id2861926/?q=oppl%C3%A6ring&ch=5#kap5-4-p7

⁷ Av de som ikke bruker ungdomsrett til opplæring er det dobbelt så stor andel som rapporterer om lærevansker og tre ganger så mange med diagnosen dysleksi, sammenlignet med de som bruker retten. (Eikeland m.fl. 2022, jfr. note 8)

Hvorfor leser noen mye, mens andre leser lite eller ingenting?

Forskjeller i lesevaner har tydelige mønstre. Kvinner leser gjennomgående mer enn menn, og eldre mer enn yngre. Sosioøkonomi (utdanning og inntekt) påvirker lesing, selv om mennesker i alle samfunnsgrupper leser.

En nøkkel til lesing er gode vaner og veiledning. Mange voksne ønsker å lese mer, men vet ikke hva de skal lese, eller synes det er vanskelig å finne bøker som treffer deres interesser og livssituasjon. Da er tilgjengelighet, synlighet og hjelp til å velge avgjørende.

2. Hva motiverer til lesing?

Mange leser for avkobling og underholdning, andre vil lære mer og forstå verden bedre.

Leserundersøkelsen viser også at når du leser mer, leser du ofte bredere, på tvers av sjangre.

I ferien har folk mer tid og leser mer, i tillegg oppgir mange at de har lest bøker fått i gave eller lånt av venner og familie. Flere formater (papir, lyd, e-bok) styrker lesingen, men fortsatt står papirboken sterkest og velges mest. Digitale formater brukes som supplement for ulike lesesituasjoner og behov.

Det viktigste for å øke lesingen er likevel at både voksne og barn får tilgang til bøker de faktisk har lyst til å lese. Dette forutsetter bredde i litteraturtilbudet og arenaer der litteraturen er synlig og lett tilgjengelig. I tillegg til bibliotekene er også bokhandelene en lavterskelarena for litteratur som kan bidra til å senke terskelen for lesing

Tydelig formidling, anbefalinger og kuratering i bokhandler og bibliotek gjør det enklere å velge bøker. Sosiale leseaktiviteter, som lesesirkler, skaper fellesskap og motivasjon. Enkle lese mål eller leseutfordringer, for eksempel å utfordre hverandre til å lese et visst antall bøker eller minutter hver dag, kan bidra til å etablere lesing som vane og gi mestringsfølelse. Digitale kanaler og sosiale medier bidrar til å synliggjøre litteratur og nå nye grupper, særlig blant yngre voksne. Felles for vellykkede tiltak er at de gjør lesing tilgjengelig, relevant og lett å komme i gang med.

Litteraturanmeldelser og redaksjonelle omtaler spiller også en viktig rolle for leselyst. Anmeldelser, bokomtaler og litteraturstoff i ulike medier bidrar til å synliggjøre litteraturen, gi leserne trygghet i valg av bøker og løfter frem både bredden og kvaliteten i litteraturen. Slik bidrar de til at bøker blir del av den offentlige samtalen og gjør det lettere for flere å finne fram til litteratur de har lyst til å lese.

Økt synlighet om betydningen og gleden ved å lese, gjennom medier, digitale kanaler og tydelige lesende forbilder, fra influensere og kulturaktører til myndighetspersoner, kan bidra til varig oppmerksomhet rundt litteratur og lesing. For å ha reell effekt må dette være del av et langsiktig arbeid for å styrke lesekulturen i befolkningen, ikke enkeltstående kampanjer.

3. Forslag til tiltak i strategien

A. Et konsistent, samlet kunnskapssystem

Norge trenger et kunnskapssystem som systematisk kartlegger og følge utviklingen på lesefeltet ved å samle og gjøre tilgjengelig ulike datakilder som nøkkelfunn fra internasjonal og nasjonal leseforskning, men også statistikk om lesing og litteraturkonsum i skolebibliotek, folkebibliotek og gjennom kjøp av litteratur.

Slik kvalitetssikret og oppdatert informasjon er vesentlig for at ulike aktører skal få nødvendig kunnskap i sitt lesefremmende arbeid, enten det er innen voksenopplæring, NAV, organisasjoner i sivilsamfunnet, eller også barnehage- og skoleeiere m.fl. I Danmark utgir Regjeringens Bogpanel en årlig statusrapport. Det er enkelt å gi tilsvarende oppdrag til norsk statlig aktør som gjør nøkkelinformasjon tilgjengelig for alle de som trenger det.

B. Et sterkt litterært økosystem som grunnlag

Leselyststrategien for voksne bør ta utgangspunkt i et sterkt litterært økosystem og stabile rammevilkår som sikrer bredde og tilgjengelighet i hele landet. Forfattere, forlag, bokhandlere, bibliotek og litteraturhus utgjør infrastrukturen for lesing, og strategien bør bygge videre på virkemidler som allerede gjør litteraturen synlig og tilgjengelig i hverdagen.

Samtidig må lesing ses i sammenheng med utdanning og arbeidsliv. Skal voksne lese mer, må lesing inngå som en naturlig del av livsløpet, og strategien bør derfor kobles tydeligere til kompetansepolitikken og arbeidet med livslang læring.

C. Lesing, kompetanse og arbeidsliv

Leselyststrategien for voksne må kobles på kompetansepolitikken og arbeidet med livslang læring. I norsk arbeidsliv forutsetter stadig flere oppgaver lesing av instruksjoner, sikkerhetsrutiner og digital informasjon. Svake leseferdigheter hindrer da sysselsetting og inkludering. I tillegg til å styrke Kompetansepluss-ordningen må lesing som grunnleggende ferdighet i voksenlivet vektlegges tidligere og være et sentralt tiltak i strategien.

Leselyststrategien bør også ses i sammenheng med IA-avtalen (Inkluderende arbeidsliv). Å inkludere lesing og grunnleggende leseopplæring som en del av IA-arbeidet vil styrke det forebyggende perspektivet og bidra til økt inkludering og bedre tilknytning til arbeidslivet. Det er også viktig for å involvere alle arbeidslivets parter, med den kompetansen, de nettverk og de ressurser de kan bidra med.

D. Strukturer i NAV må identifisere leseferdigheter som barriere for inkludering

I sitt arbeid for inkludering og sysselsetting må NAV ha systemer som avdekker manglende leseferdigheter. Så vel som for sysselsetting i arbeidslivet, som også for inkluderings- og integreringsarbeid er dette et vesentlig verktøy som mangler i dag.

E. Leseambassadører og lesetiltak fra sivilsamfunnet

Organisasjoner i sivilsamfunnet er et stort potensial for å styrke lesefremmende arbeid. Den store bredden av ulike frivillige og ideelle organisasjoner fra frivilligsentraler, bygdekvinner og sanitetsforeninger, organisasjoner som Lions og Rotary, organisasjoner som aktiviserer seniorer som ressurspersoner, organisasjoner som arbeider med integrering, og en rekke andre typer organisasjoner, kan på ulike måter inviteres til å bidra til lesestimulerende tiltak. Det er gjennom årene gjennomført ulike initiativ der sivilsamfunnet gjennom ulike typer initiativ kan delta i likemannsarbeid for å nå voksne i lesefremmende arbeid. F.eks. gjennom å lese for andre, dele leseopplevelser snakke om betydningen av lesing og litteratur, og ikke minst sette søkelyset på betydningen av at voksne leser for barn.

F. Nasjonale kampanjer og initiativ som bokmesser og lesekonkurranser

Det eksisterer en rekke ulike initiativ for å fremme lesing for barn og unge. I tillegg til arbeidet som gjennomføres av Stiftelsen LESE, har biblioteksektoren lesekampanjer som Sommerles, bokhandelen har kampanjer som Norli junior m.v. Også voksne målgrupper bør nyte godt av nasjonale tiltak som fremmer lesing.

► **En nasjonal bokmesse** er et tiltak som effektivt kan øke oppmerksomheten om lesing og litteratur. Flere andre land, har i en årrekke gjennomført bokmesser, det nærmeste vellykkede eksemplet er bokmessen i Göteborg. En norsk bokmesse kan sette fokus på lesing og litteratur, og kan også med fordel samordnes med andre tiltak som lesekampanjer, holdningskampanjer eller nasjonale bokkonkurranser (omtalt under). En bokmesse kan også gjennomføres i samarbeid med flere aktører og arealer, f.eks. gjennom strømming av arrangementer til bokhandlere og bibliotek, for å øke effekten av tiltaket.

► **Nasjonale bokkonkurranser:** I Canada gjennomfører rikskringkasteren CBC den årlige begivenheten «[Canada READS](#)» (Canada leser). En årlig bokkonkurranse som skal fremme kanadisk litteratur og skape engasjement rundt bøker og lesing. I programmet velger fem kjente personer hver sin bok av en kanadisk forfatter som de mener hele landet burde lese. Panelet møtes til debatt i radio og TV over fem dager, og stemmer hver dag ut én bok, helt til kun én vinnerbok står igjen. NRK har en mindre variant av dette gjennom «Leseklubben», som imidlertid ikke sikter like bredt og stort som den canadiske satsingen.

► **Nasjonale holdningskampanjer:** Etter at nasjonale myndigheter tydelig har tatt opp betydningen lesing har for skole og utdanning, trengs det tilsvarende kraftfulle tiltak for voksne. Disse må som omtalt under punkt 1 være mer differensierte, men trenger likevel samme oppmerksomhet nasjonalt som for barn og unge. Under pandemien forsøkte Forleggerforeningen på nye måter å spre informasjon om betydningen av lesing. I kampanjen «[Min lesehelt](#)»⁸ deltok kjente samfunnsaktører i en digital stafett der de tok opp hvem som åpnet bøkens verden for dem og hjalp dem å knekke lesekode.

G. Styrk rammevilkår som virker – ikke skattlegg det frie ord

Bokloven, momsfrisetaket på bøker, innkjøpsordningene og statens kunstnerstipend er sentrale virkemidler for å sikre bredde i litteraturen og tilgang til bøker over hele landet. Disse ordningene gjør det mulig å tilby et stort og variert bokutvalg til overkommelige priser, også på steder der markedet alene ikke ville sikret tilgang.

Nedgangen i leseferdigheter og lesing blant voksne gjør det samtidig betimelig å vurdere å prioritere litteratur opp innen statlige virkemidler for litteratur. Både for statens kunstnerstipend og for litteratur i Kulturfondet bør litteratur styrkes. De siste tiårene har litteratur relativt sett tapt terreng i Kulturfondet, samtidig som svært mange titler som kvalitativt sett holder mål avslås av budsjettgrunner. I tillegg gjennomføres det avkortning av betaling for bøker i flere av innkjøpsordningene. I tillegg til dette bør også støtte til litteraturkritikk økes, og for å øke lesing i alle samfunnslag bør det prøves ut å utvide eller supplere dagens innkjøpsordninger slik at det kan kjøpes inn bredere med flere typer litteratur som kan nå flere nye lesergrupper også blant voksne.

H. Boksje eller kulturpass

En rekke europeiske land har innført ulike ordninger der befolkningen introduseres til kulturlivet på nye måter. Frankrike og Tyskland har laget kulturpass der unge innbyggere får en gave som også kan brukes til å kjøpe bøker. Spania, Italia og Portugal har også innført lignende ordninger der befolkningen får en kupong, et gavekort eller lignende, for selv å kunne kjøpe den boken man ønsker å lese⁹. Med det vi vet om forskjeller mellom lesevaner og sosioøkonomisk bakgrunn er dette et velprøvd virkemiddel for at flere unge voksne skal kunne introduseres til litteratur uavhengig av sosioøkonomisk bakgrunn, og forskningsfunn indikerer at økt litteraturkonsum er en effekt av slike ordninger.¹⁰ Dette er også et godt virkemiddel fordi bokhandelen er en kanal for tilgang til litteratur som også når de som bruker biblioteket lite.

⁸ <https://forleggerforeningen.no/nyhetsarkiv/de-viktige-leseheltenes/>

⁹ Flere lands ordninger omtales i denne rapporten: risebookselling.eu/wp-content/uploads/2023/07/RISEBookselling-Industry-Insights-II.pdf

¹⁰ En undersøkelse av den franske ordningen viser at litteraturkonsum er en av effektene: researchgate.net/publication/396613109_What_Do_Culture_Vouchers_Really_Buy_Evidence_from_France's_'pass_Culture'_Policy_Effects